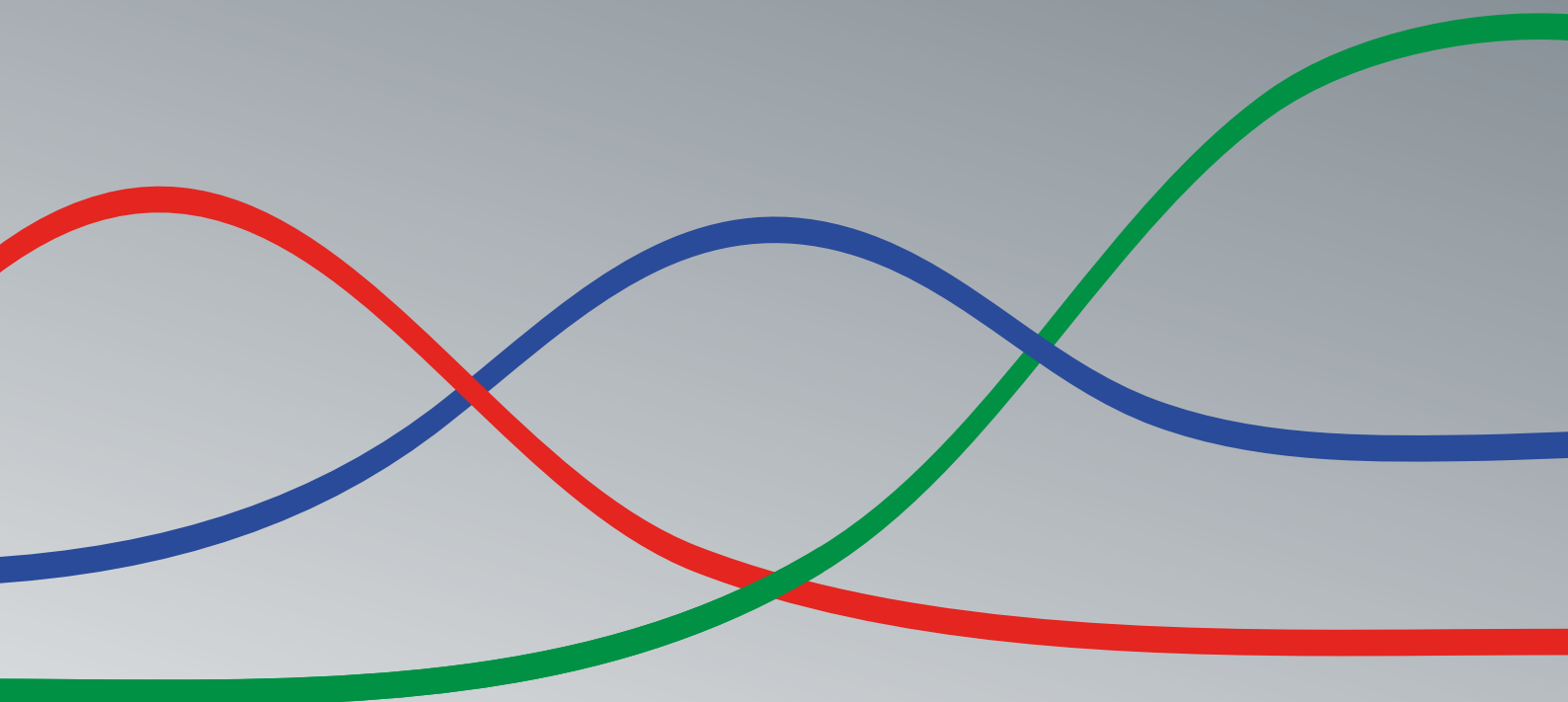

HET VERHAAL VAN DE ARCHIEFFUNCTIE

3 SCENARIO'S (CONCEPT)

VOORWOORD

TOEKOMSTSCENARIO'S VOOR DE ARCHIEFFUNCTIE

Het Nationaal Archief en Archief 2020 zijn - als gevolg van verschillende (technologische) trends & ontwikkelingen - voornemens om een toekomstgericht nieuw verhaal van de archieffunctie te ontwikkelen. Daartoe is Futureconsult gevraagd om een aantal toekomstscenario's op te stellen. De scenario's zijn in dit boekje verwoord en zijn mede gebaseerd op meerdere interviews met experts. De scenario's schetsen een beeld van hoe de archieffunctie er mogelijk kan uitzien in 2020 en 2030 als bepaalde trends dominant worden. De scenario's betreffen dan ook geen voorspellingen.

TOEWERKEN NAAR EEN NIEUW VERHAAL VAN DE ARCHIEFFUNCTIE

De scenario's worden gebruikt om een strategisch gesprek te voeren. Op 1 en 10 september worden de scenario's tijdens een groepsgesprek besproken. Op basis hiervan worden de scenario's aangescherpt. Vervolgens worden de scenario's besproken met directeurs van archiefinstellingen tijdens een conferentie op 5 oktober 2015, die wordt georganiseerd door BRAIN (Branchevereniging Archiefinstellingen Nederland) en Archief 2020. Tot slot, het opstellen van scenario's is geen doel op zich. Deze zijn een middel en bedoeld om te komen tot het nieuwe verhaal van de archieffunctie.

INHOUDSOPGAVE

OP WEG NAAR 2020 EN VERDER...

4

DE ARCHIEFFUNCTIE IN HET DIGITAAL TIJDPERK

HORIZON 1 - 2015

PASSIEVE PAPIEREN OPENBAARHEID

11

HORIZON 2 - 2020

HET HYBRIDE ARCHIEF

17

HORIZON 3 - 2030

GOUDMIJN VAN DE INFORMATIESAMENLEVING

21

OP WEG NAAR 2020 EN VERDER...

DE ARCHIEFFUNCTIE IN HET DIGITALE TIJDPERK

DE 'WET VAN MOORE'

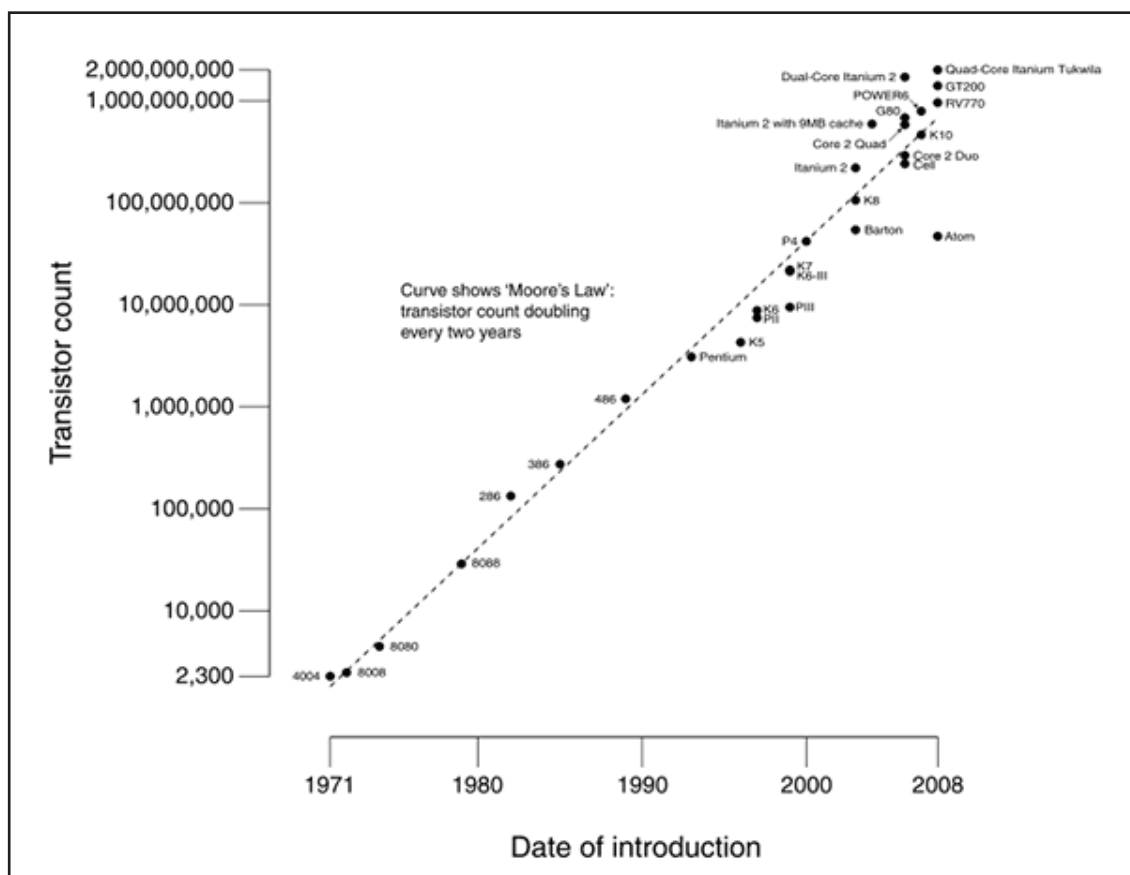
De laatste decennia van de twintigste eeuw zijn het '*fin de siècle*' van de industriële samenleving en de opkomst van de informatiesamenleving. Hoewel de informatiesamenleving breder is dan digitalisering, vormt digitalisering de basis van de huidige ontwikkeling.

Digitalisering betekent dat informatie elektronisch wordt opgeslagen in de vorm van nullen en enen (het binaire stelsel). Alle mogelijke vormen van informatie, zoals tekst, getallen, beeld, geluid, worden in dezelfde vorm opgeslagen of doorgegeven. Een specifieke code (programma) maakt de informatie kenbaar. Digitale informatie heeft geen inhoud, structuur of vorm in of op een fysiek medium, zoals een document, maar is een generator voor de verschillende manieren waarop de informatie kenbaar kan worden gemaakt. Dat betekent dat er geen origineel bestaat, maar dat iedere presentatie (op papier, op een scherm) een representatie of reconstructie door een *operating system* en een applicatie is.

Digitalisering heeft een ongekennde ontwikkeling doorgemaakt door de exponentiële ontwikkeling van de rekenkracht van microprocessors. Gordon Moore, een van de oprichters van de chipsfabrikant Intel, voorspelde in 1965 dat de prestaties van computerchips iedere twee jaar zouden verdubbelen bij een gelijkblijvende prijs.

Deze 'wet van Moore' is een van de belangrijkste drijvende krachten achter de ontwikkeling van de huidige informatiesamenleving, omdat niet alleen de rekencapaciteit exponentieel groeit, maar ook de prijs van opslag exponentieel vermindert. Andere 'wetten' zijn bijvoorbeeld '*the law of accelerating returns*' van de futuroloog Ray Kurzweil, die laat zien dat de 'wet van Moore' onderdeel vormt van een breder patroon van exponentiële ontwikkeling van elke informatietechnologie. Die tweejaarlijkse verdubbeling gold voor *hollerith machines* (met ponskaarten) in de jaren dertig, via computers met vacuümbuizen in de jaren vijftig, transistors in de jaren zeventig, en geldt via microchips tot op de dag van vandaag.

CPU TRANSISTOR COUNTS 1971-2008 & MOORE'S LAW

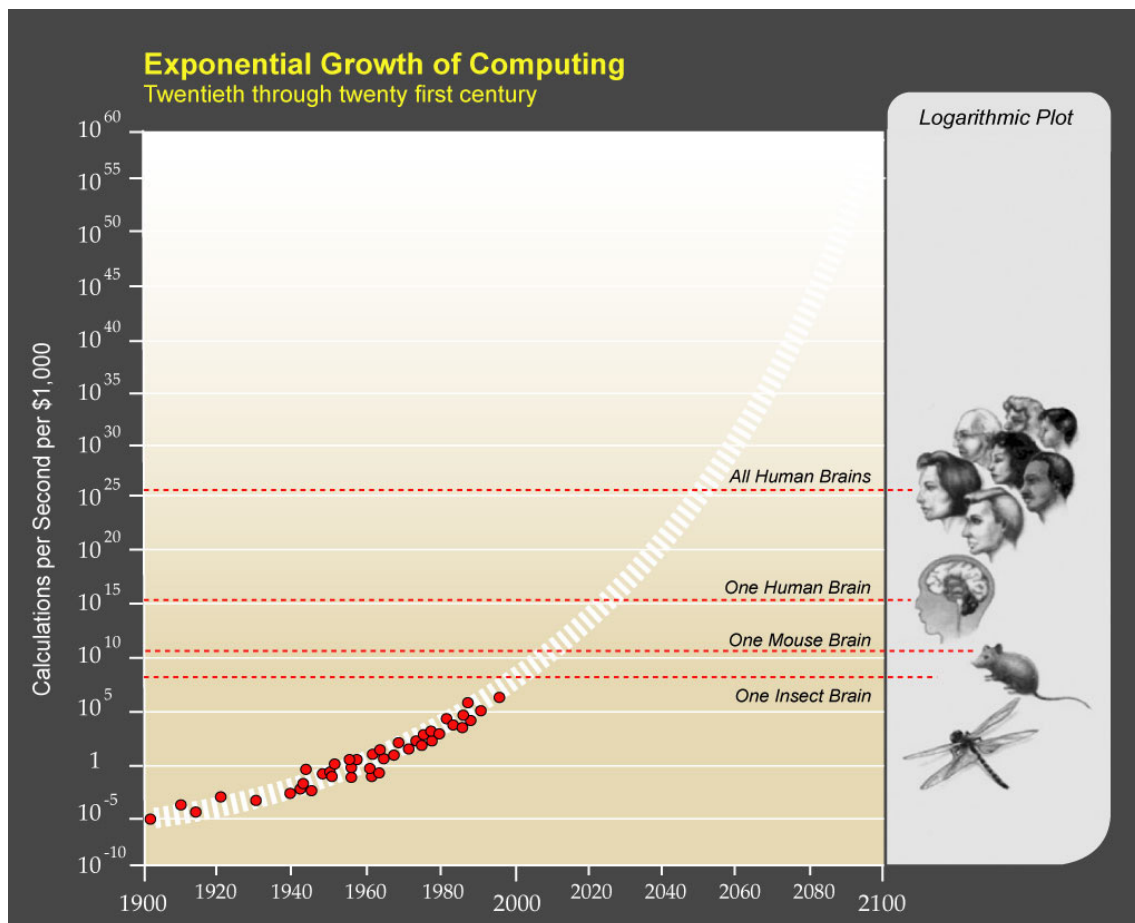
Ook de capaciteit van datatransmissie neemt exponentieel toe. De 'wet van Cooper' stelt dat de capaciteit van draadloze communicatie, gemeten in bits, iedere dertig maanden verdubbelt.

Zullen de 'wet van Moore' en deze andere 'wetten' ook in de toekomst blijven gelden? Moore zelf gaf in 2006 in een spraakmakend interview aan dat zijn wet hoogstens tot 2016 zou gelden vanwege allerlei fysieke begrenzings aan de ontwikkeling van microchips. Maar inmiddels zijn 3-D chips beschikbaar en heeft ASML de toepassing van EUV-lithografie ontwikkeld. Aan de kwantum computer wordt momenteel hard gewerkt. Technologisch gezien kan de

exponentiële groei van prijs/prestatie en prijs/hoeveelheid de komende tijd worden voortgezet.

De kracht achter het fenomeen van exponentiële groei is informatie zelf. Zodra een sector, discipline, technologie of bedrijfstak in aanraking komt met digitale informatie neemt de prijs/prestatieverhouding exponentieel af. En zal ook niet meer stoppen, want we gebruiken onze huidige computers om nog snellere computers te ontwerpen enzovoorts.

Daarom is misschien het belangrijkste inzicht dat de 'wet van Moore' vooral een cultureel fenomeen is. Carver Mead, een medewerker van Moore

in de jaren zestig, zegt dat als volgt:
'Moore's law is really about people's belief system. It's not a law of physics, it's about human belief. And when people believe in something, they'll put energy behind it to make it come to pass.'

DE INFORMATIE-SAMENLEVING

Nederland behoort als kennis-economie tot de top 10 van de wereld. In de kennis-economie vormt informatie een cruciale productiefactor. De overheid wil de positie van Nederland als kennis-economie versterken. ICT speelt een zeer belangrijke rol binnen de (digitale)

informatiesamenleving. In Nederland hebben veel inwoners toegang tot Internet en zijn ze relatief vaak online. Deze ontwikkeling heeft echter een keerzijde, niet iedereen kan volwaardig meekomen in de informatiesamenleving. Hierdoor ontstaat een 'digitale kloof'.

'Information generation, processing and transmission are the fundamental sources of productivity and power.'
Informatieproducten zijn een centraal maatschappelijk goed geworden. Wat zijn de belangrijkste kenmerken van de informatiesamenleving? We noemen er zes:

1. *Dematerialisering*. Digitale informatie is niet gebonden aan een fysieke drager zoals papier of vinyl. Hierdoor kan informatie onbeperkt uitgewisseld worden, of gekopieerd worden zonder dat kwaliteitsverlies optreedt. Bovendien kan daardoor een zeer grote hoeveelheid informatie opgeslagen worden in steeds minder ruimte.

2. *Deterritorialisering*. Doordat informatie los staat van een fysieke drager is informatie-uitwisseling niet meer aan een specifieke plaats gebonden. Wij delen informatie steeds meer via het Internet. Informatie van over de hele wereld is overal en te allen tijde beschikbaar. Informatisering geeft zo een extra impuls aan de trend van internationalisering van economie, samenleving en cultuur. En daarnaast aan het vervagen van grenzen.

3. *Horizontalisering*. Doordat kennis makkelijker beschikbaar is, neemt in de maatschappelijke betrekkingen het belang van onderhandelen toe en de kracht van bevelen af. Actoren zijn gelijkwaardiger en sterker van elkaar afhankelijk. Markten en netwerken nemen de plaats van hiërarchieën in als dominante maatschappelijke organisatievorm. De Weberiaanse (overheids)bureaucratie met hiërarchische gelaagdheid en strikte organisatiegrenzen (het loket!) maakt plaats voor horizontale netwerken ('*power to the people!*').

4. *Turbulentie*. De exponentiële groei van digitalisering zorgt ervoor dat nieuwe technieken en toepassingen elkaar in hoog tempo opvolgen,

inclusief de sociale consequenties van het gebruik ervan. De samenleving verandert ook zelf doordat nieuwe kennis snel verspreid raakt en aanleiding geeft tot snelle fluctuaties en veranderingen in gedrag. Ondernemingen kunnen binnen enkele jaren een beurswaarde van miljarden verwerven, zoals Facebook liet zien, maar ook volledig in het niets verdwijnen, zoals het ooit zo populaire Hyves.

5. *Transparantie* en openbaarheid. In een horizontale wereld staat de dialoog centraal, het deelgenoot maken en willen zijn, overtuigen en overtuigd willen worden. Dat verhoudt zich slecht met verticaal gezag en verticale verantwoording. In de informatiesamenleving hebben overheid, wetenschap en grote bedrijven geen vanzelfsprekende autoriteit meer. Mensen willen weten wat er bij hen intern omgaat en weten ook dat dat gezien de technologische ontwikkelingen bij het delen en openbaren van informatie steeds makkelijker is. Omdat informatie waarde vertegenwoordigt, willen zij *open data* economisch gebruiken. De maatschappelijke wens naar meer transparantie betekent dat mensen de organisaties waarmee ze te maken hebben willen 'kennen'. Daarmee is de noodzaak tot transparantie als permanente eigenschap van organisaties in de informatiesamenleving een belangrijke trend. De openheid en openbaarheid van informatie die daaruit voortvloeit is een kenmerkende handelswijze van organisaties in de informatiesamenleving. Voor de overheid betekent dat dat over-

heidsorganisaties transparant moeten handelen.

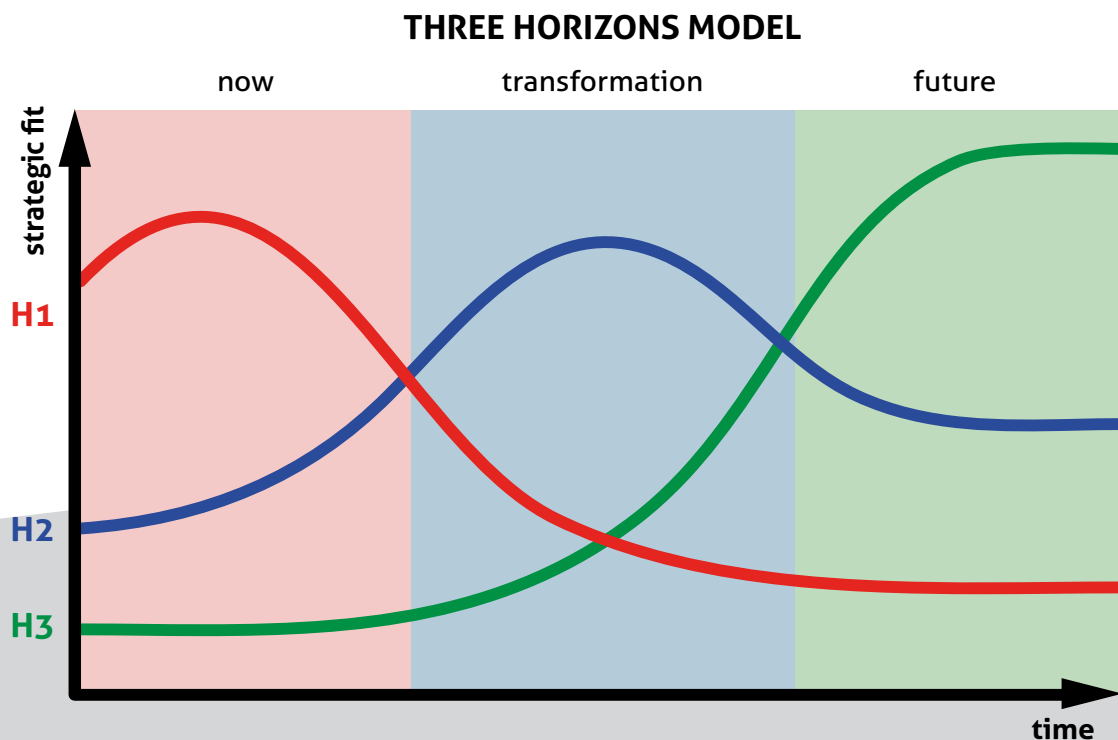
6. *Privacy en geheimhouding.* In een samenleving waar informatie over personen overal en te allen tijde beschikbaar is, is bescherming van de persoonlijke levenssfeer enerzijds heel belangrijk voor mensen, anderzijds steeds meer aan het verwateren. Mensen geven zelf steeds meer privé informatie op het Internet bloot. Onze gangen worden steeds meer gevolgd en opgeslagen, denk aan bewakings-camera's, etc. Digitale informatie kan voortdurend gekopieerd worden en is daarmee vrijwel onuitwisbaar. Een foto op het Internet kan iemands reputatie onherstelbaar ruïneren. Mensen willen daarom zelf bepalen wie informatie over hen heeft en eisen het recht op een ongeken- de privé sfeer op.

Naarmate de samenleving hori- zontaler wordt en daarmee meer gekend wordt, neemt de behoefte van (overheids)organisaties naar geheimhouding toe. Kennis is macht en in een transparante samenleving verdamp- t de (overheids)macht.

THREE HORIZONS

Hoe ontwikkelt de archieffunctie zich in een digitaal tijdperk? *Three Horizons* biedt een framework om gestructureerd over de toekomst van een maatschappelijke functie na te denken als technologische vernieu- wingen tot belangrijke, misschien wel disruptieve, veranderingen kunnen leiden.

Uitgangspunt is dat de drie hori- zonnen onderscheiden aspecten van het heden zijn. In plaats van een lineaire opvatting van de verbinding

HORIZON 1: NOW	HORIZON 2: TRANSFORMATION	HORIZON 3: FUTURE
Fysieke/papieren documenten + objecten	Fysieke documenten + objecten plus digitale informatie	Digitale informatie (<i>digital born documents/records</i>)
Toegang voornamelijk via studiezaal	Toegang via studiezaal en portal	'Archive without walls', toegang via één portal
Overbrengingstermijn 20 jaar	Kortere termijn = 8 jaar	Informatie blijft bij producent en is real time beschikbaar/ toegankelijk
Selectie achteraf	Selectie aan de bron	Geen selectie, alles wordt bewaard
Passief openbaar	Actief openbaar/open data	Openbaar, tenzij
Vernietiging na selectie resulteert in circa 10% archief en 90% vernietigd	Vernietiging na selectie	Niets wordt vernietigd
Informatie niet benut als economische productiefactor	Vooraf informatie van de overheid wordt gebruikt als economische productiefactor (open data)	Informatie/data wel benut als economische productiefactor
Fysiek depot	Fysiek en e-depot	Geen fysiek depot meer + opslag en duurzaam beheer van digitale informatie door producenten
Niet alles digitaliseren	Meer digitaliseren, ook informatie die economisch interessant is	Alles digitaliseren inclusief objecten
Nadruk ligt op erfgoed	Administratie en erfgoed	Administratie, (fysieke) erfgoed wordt elders ondergebracht
Archivaris, kennis van bewaren en beheren van fysieke documenten	Producenten - vooral ministeries – ondersteunen + pleitbezorger voor openheid	Kenniscentrum en toezicht op duurzaam beheer
Wet openbaarheid van bestuur (Wob) + Archiefwet	Wet open overheid (Woo) + aangepaste Archiefwet	Algemene informatiewet met informatierechten voor burgers
Privacybescherming	Privacybescherming	Privacy-paradox: privacy bestaat niet meer versus behoefte aan privacy is sterk
Informatie over de overheid	Informatie over de overheid en informatie van de overheid	Informatie over de overheid en informatie van de overheid
Geïndividualiseerde transparantie	Meer transparantie en openheid	Open government: collectieve transparantie

tussen heden en toekomst, biedt *Three Horizons* een drie-dimensionale kijk op de toekomst, waarbij ieder horizon een uitgesproken kwaliteit van de relatie tussen heden, transitiefase en toekomst vertegenwoordigt. Iedere horizon is in het heden vertegenwoordigd. Iedere horizon laat een specifieke manier van handelen en mindset zien in relatie tot de toekomst.

Horizon 1 is gericht op het behoud van het bestaande systeem. De mindset is die van de manager die het systeem in tact wil houden, of die alleen wil innoveren binnen de bestaande kaders zonder al te veel (financieel) risico te lopen. Horizon 2 is gericht op innovatie en transitie: het zien en grijpen van de kansen die de toekomst biedt. De mindset is die van de ondernemer. Horizon 3 is het nieuwe paradigma met bijkomende uitgangspunten en waarden. Horizon 3 is visionair, want deze is gericht op een toekomst die nog niet bestaat en die in tegenspraak is met de uitgangspunten en waarden van het huidige systeem.

Wij hebben Horizon 2 en Horizon 3 ingevuld door middel van twee scenario's. Deze scenario's zijn gebouwd op basis van een zogenaamd morfologisch veld. In dit veld zijn (1) de belangrijkste onzekerheden of keuzemogelijkheden over de toekomst van de archieffunctie opgenomen en (2) mogelijke uitkomsten in de toekomst van deze onzekerheden vervolgens geïdentificeerd.

De belangrijkste onzekerheden of keuzemogelijkheden voor de toekomst van de archieffunctie staan in een tabel op de vorige pagina.

De Horizons 2 en 3 zijn beschreven als scenario's. Het zijn geen prognoses of voorspellingen hoe de toekomst er naar alle waarschijnlijkheid uit ziet, maar scenario's in die zin dat ze mogelijke toekomstën beschrijven. Doel van de scenario's is om een strategisch gesprek te voeren over de gewenste toekomst van de archieffunctie en de strategische koers die daar uit voortvloeit. Op het moment dat het strategische gesprek is afgerond en tot uitkomsten heeft geleid, hebben de scenario's hun werk gedaan.

Het scenario van Horizon 3 is gebaseerd op technologische trends die met grote waarschijnlijkheid naar de toekomst kunnen worden doorgetrokken. Dat neemt niet weg dat binnen het scenario een aantal ontwikkelingen spelen waarvan de uitkomst sterk onzeker is. Dat geldt met name voor de onzekerheden rond:

- Kostenontwikkeling van opslag en duurzaam beheer.
- De ontwikkeling van de opvattingen met betrekking tot privacy.
- De ontwikkeling van de opvattingen met betrekking tot openbaarheid.

Als gevolg van het voorstaande hebben wij binnen Horizon 3 op deze punten in de vorm van subscenario's tegengestelde ontwikkelingsrichtingen geschetst.

HORIZON 1 - 2015

PASSIEVE PAPIEREN OPENBAARHEID

PASSIEVE OPENBAARHEID

Bij de Nederlandse overheid is passieve openbaarheid de regel. De Nederlandse overheid is momenteel niet ingericht op actieve openbaarheid en transparantie. Overheidsinformatie blijft momenteel grotendeels opgesloten binnen overheidsorganisaties. Dat geldt op rijksniveau, maar ook bij provincies, gemeenten en waterschappen. Burgers kunnen overheidsinformatie - die openbaar is, maar niet toegankelijk is gemaakt - opvragen middels een verzoek in het kader van de Wet openbaarheid van bestuur (Wob). Het systeem is er op ingericht dat openbaarheid niet nodig is, tenzij iemand daar door middel van een Wob-verzoek om vraagt. Feitelijk fungeert de Wob als een vorm van 'overheidshygiëne'.

Het reageren op ingediende Wob-verzoeken leidt tot 'handmativering': op dat moment wordt de benodigde informatie in het systeem opgezocht en wordt niet-openbare informatie 'weggelakt'. Redenen om overheidsinformatie niet openbaar te maken

hebben te maken met onder meer de staatsveiligheid van Nederland of de vertrouwelijkheid van persoons- of bedrijfsgegevens. Ook de auteursrechtelijke bescherming van materiaal kan openbaarmaking verhinderen.

De roep van burgers om meer openbaarheid en transparantie neemt toe. Recent deed activist Frank van der Linde een oproep op ONEWORLD: 'Laat iedere burger elke dag een Wob-verzoek indienen!' De oproep van deze activist is gericht op het realiseren van een 100% transparante overheid, maar deze zou het overheidsapparaat waarschijnlijk volledig doen vastlopen

INFORMATIE- HUISHOUDING VAN DE OVERHEID

Een goede en betrouwbare informatiehuishouding is van vitaal belang voor het functioneren van de overheid. Dit belang wordt door de politiek en het ambtelijk apparaat echter onvoldoende ingezien. Bij de Nederlandse overheden is met name de integratie van werkprocessen en

administratieve processen niet op orde.

De ambtelijke werkvloer is onvoldoende geïnstrueerd over het belang van goede archiefvorming en kent bovendien de wet- en regelgeving op dit gebied niet. Binnen de overheid wordt een goede informatiehuishouding beschouwd als een secundair proces met een lage status. Consequentie is dat de overheid niet *in control* is als het gaat om haar informatiehuishouding en dat er grote gaten zitten in het institutionele geheugen.

Dit probleem wordt versterkt door de voortschrijdende digitalisering, omdat bestanden als e-mails en Twitter-berichten niet worden opgeslagen in het documentmanagementsysteem (DMS) en documenten naar verloop van tijd niet meer toegankelijk zijn als gevolg van veranderende hardware en software. Het gevolg is dat sommigen spreken van een 'dementerende overheid'.

Vooraf bij de beleidsdepartementen en lokale overheden is er sprake van een zorgwekkende situatie. Archiefvorming wordt beschouwd als een 'stiefkindje'. Zorgdragers geven geen hoge prioriteit aan archivering en voldoen vaak niet aan de eisen van de Archiefwet. Grote uitvoeringsorganisaties zoals het Kadaster, de Belastingdienst, of het CBS hebben daarentegen de bewaring en het beheer van overheidsinformatie als onderdeel van hun primaire processen redelijk goed op orde.

De overheid werkt steeds meer digitaal en biedt steeds meer digitale diensten aan. Het is de bedoeling dat de Rijksoverheid in 2017 volledig digitaal werkt, maar het is de vraag of dit streven wordt gehaald. Alle ministeries krijgen dezelfde digitale werkomgeving (DWR), waardoor ambtenaren toegang hebben tot alle informatie binnen het Rijk. De opkomst van *open data* begint ook steeds meer door te dringen binnen de overheid. Data (veelal bewerkte sets) worden ter beschikking gesteld, zodat private partijen nieuwe producten zoals apps kunnen ontwikkelen. Ook *big data* - het analyseren van een grote hoeveelheid datasets - wordt steeds meer omarmd door de overheid als waardevolle input voor beleidsvorming.

ARCHIEFWET 1995

De huidige functies van een overheidsarchief zijn:

1. Erfgoedbehoud: het bewaren van herinneringen en het geven van betekenis hieraan.
2. Administratie: gericht op een goede bedrijfsvoering van overheidsorganisaties.
3. Democratische verantwoording: het kunnen uitvoeren van '*checks & balances*' op het overheidshandelen als democratisch recht van burgers.

Er wordt steeds meer gesproken over het benutten van overheidsinformatie als economische productfactor (het archief als *open source*), maar archieven zijn hierop vooralsnog niet sterk ingericht.

Het wettelijk kader van de Neder-

landse overheidsarchieven wordt gevormd door de Archiefwet 1995. In de Archiefwet is geregeld dat de minister van OCW verantwoordelijk is voor het archiefstelsel. De minister van OCW benoemt de Algemeen Rijksarchivaris en de Inspecteur. De wet kent zogenaamde 'zorgdragers', overheidsinstanties die de archieven vormen en die volgens de Wet belast zijn hun archiefbescheiden, goed, geordend en toegankelijk te beheren. Om archieven duurzaam te bewaren is geregeld dat de archieven van 'zorgdragers' in principe na (maximaal) 20 jaar worden overgedragen aan hetzij het Nationaal Archief (NA), hetzij de Regionale Historische Centra (RHC's).

Kort voor de overdracht vindt een selectie van de archiefbescheiden plaats op grond van een selectielijst. Het Archiefbesluit 1995 beschrijft de vaststellingsprocedure voor deze lijst. Aan de hand van de selectielijst

wordt bepaald welke delen van het archief voor vernietiging en welke delen voor bewaring in aanmerking komen. Waarderingscriteria zijn onder meer:

- Het belang van het betreffende overheidsorgaan.
- De verhouding van het betreffende overheidsorgaan in relatie tot andere overheidsorganen.
- De waarde van de archiefbescheiden als onderdeel van het cultureel erfgoed.
- Het belang van de archiefbescheiden voor andere overheidsorganen, recht- of bewijszoekende burgers en het belang voor historisch onderzoek.

Terwijl het regime van de Wob gekenschetst wordt door 'geen openbaarheid, tenzij daar om wordt gevraagd', is het regime van de Archiefwet er een van 'volledige openbaarheid van volledige documenten, tenzij er grond voor niet-openbaarheid is'.

Hoewel de Archiefwet de overbrengstermijn op maximaal 20 jaar heeft gesteld, gebeurt het zelden dat archieven eerder dan 20 jaar worden overgebracht - en daarmee onder het openbaarheidregime van de Archiefwet vallen. Daarom geldt de Wob in de praktijk voor recente overheidsinformatie en de Archiefwet voor overheidsinformatie van ouder dan 20 jaar. Hoewel de kern van de Archiefwet openbaarheid betreft, is ongeveer een derde van de collectie van het NA 'beperkt openbaar'.

DE ARCHIEFSECTOR

De algemene rijksarchivaris staat aan het hoofd van de Rijksarchiefdienst en het NA. Beide vallen onder verantwoordelijkheid van het Ministerie van OCW. Deze situatie is opvallend, omdat ook administratie een belangrijke functie van het archief is. Het ligt voor de hand dat ook het Ministerie van BZK wordt betrokken bij het proces van archiveren.

De archiefsector is gefragmenteerd: de collectie van NA is afkomstig van de centrale overheid, het graafschap Holland & de gewestelijke c.q. provinciale bestuursinstellingen in Zuid-Holland en van verschillende particuliere instellingen en privépersonen. Elke provincie - met uitzondering van de Provincie Zuid-Holland - beschikt over een Regionale Historische Centrum (RHC), dat een fusie betreft tussen het voormalige rijksarchief in de betreffende provincie met een of meerdere culturele instellingen. Er zijn gemeente- en stadsarchieven. En daarnaast zijn er verschillende privéarchieven/-collecties.

HET ARCHIVERINGSPROCES

Het archiveren van papieren documenten volgt een aantal stappen: het verzamelen van informatie, daarin orde aanbrengen (en metadata toevoegen), de informatie goed opslaan en vervolgens deze aan het publiek ter beschikking stellen. De producenten van de archiefbescheiden - de zorgdragers van de archiefbescheiden tot het moment van overbrenging - dienen deze zo goed mogelijk over te dragen aan de archivariissen aan de hand van een vastgestelde selectielijst die bepaalt wat wordt bewaard en wat wordt vernietigd. Het selecteren van de archiefbescheiden vindt doorgaans door de producenten achteraf plaats. Na de fysieke overbrenging is het aan de archivariissen om de informatie te behouden voor de eeuwigheid. Opslag en duurzaam beheer van papieren stukken geschiedt in (fysieke) depots c.q. archiefbewaarplaatsen, waar schimmels, vocht, brand en licht geen kans krijgen.

Het aanzien van archivariissen c.q. de medewerkers documentaire informatievoorziening binnen overheidsorganisaties is niet hoog. Het zijn vaak ook fysiek geschieden werelden. Medewerkers documentaire informatievoorziening zitten niet aan de voorkant van het proces en hebben daarmee ook geen positie. De collectie van archiefinstellingen is toegankelijk via de studiezaal en de website van de betreffende archiefinstelling (door middel van het aanschaffen van archiefstukken die zijn/worden gedigitaliseerd). In

de studiezaal wordt erop toegezien dat er geen stukken worden meegenomen uit de archiefinstelling en dat deels openbare stukken niet worden gefotografeerd door de bezoekers. Het studiezaalbezoek is het afgelopen decennium in razend tempo afgenomen (bijvoorbeeld het Stadsarchief Amsterdam: circa 30.000 in 2009 versus 18.000 in 1999). Daarentegen neemt het aantal websitebezoekers juist toe.

De core business van de meeste huidige archieven is het beheren en ontsluiten van papieren archiefbescheiden. Als gevolg van de overbrengingstermijn van 20 jaar hebben de archiefinstellingen vooralsnog geen *digital born documents* ontvangen voor opslag en duurzaam beheer. Circa 1/3 van het exploitatiebudget van archiefinstellingen wordt besteed aan het digitaliseren van archiefstukken, waardoor het online doorzoeken van inventarissen steeds meer mogelijk wordt gemaakt. De stukken die tot op heden zijn gedigitaliseerd betreffen echter slechts een fractie van de totale hoeveelheid. Naar verwachting komt er de komende twee decennia nog een golf van papieren stukken richting de archieven. En dat terwijl er reeds sprake is van een grote achterstand van het verwerken van de papieren stukken die reeds zijn aangedragen.

De archiefinstellingen zijn zoekende naar manieren om met de (technologische) trends, die op hen afkomen, om te gaan (bijvoorbeeld het probleem van informatie die door meerdere partijen tot stand komt:

wie is eigenaar hiervan en welke partij draagt de verantwoordelijkheid als er iets mis gaat?). Het NA is - in overleg met de RHC's - bezig met de ontwikkeling van een e-depot, dat het opslaan, het duurzaam beheer en de ontsluiting van gedigitaliseerde documenten en *digital born documents* mogelijk maakt. Andere partijen mogen hiervan gebruik maken. Tot op heden hebben drie RHC's zich hierbij aangesloten. Het e-depot is sinds kort operationeel en wordt thans benut voor gedigitaliseerde documenten.

PRIVACY EN OPENBAARHEID

Met de voortschrijdende digitalisering wordt privacy een steeds belangrijker onderwerp. Enerzijds ontstaat er meer behoefte aan openheid en transparantie. Anderzijds is er sprake van een tegenbeweging. Niet iedereen wilt dat alles over hem of haar bekend wordt. Snapchat is een goed voorbeeld hiervan: verstuurd berichten kunnen na bijvoorbeeld 10 seconden worden vernietigd. Daarnaast oordeelde het Europese Hof vorig jaar dat Google privacyschendende zoekresultaten moet verwijderen. Bovendien zijn opvattingen over privacy cultuurgebonden en aan veranderingen onderhevig. Zo is bijvoorbeeld in Zweden alle overheidsinformatie openbaar zoals belastinggegevens. Op dit moment past het openbaar maken van belastinggegevens niet binnen onze Nederlandse cultuur.

De archiefregelgeving is niet toekomstvast. De huidige Archiefwet biedt wel mogelijkheden voor een

digitaal archiefproces, maar is toch in hoofdzaak een 'papierwet'.

De initiatiefwet 'Open Overheid' - die nog in behandeling is bij de Tweede Kamer - is de beoogde opvolger van de Wob. Deze (initiatief)wet streeft naar een meer transparante overheid door middel van het actief beschikbaar maken van openbare overheidsinformatie. Overigens heeft de Wob recent een broertje gekregen, namelijk de in juni 2015 vastgestelde Wet hergebruik van overheidsinformatie (de Who). De Who bevat een kader voor hergebruik van openbare overheidsinformatie voor een andere

doelen dan voor deze informatie is verzameld.

Daarnaast is vanuit de archiefsector al in 2008 een pleidooi gehouden om te komen tot een Algemene informatiewet, waarin eisen en regels worden opgenomen aangaande informatie- en archiefbeheer in alle fasen van informatie (het zogenoemde *record continuüm*). Deze informatiewet zou een integratie moeten bieden van Wob en Archiefwet. Deze informatiewet biedt ook de kans om de overbrengingstermijn van 20 jaar opnieuw te bezien.

HORIZON 2 - 2020

HET HYBRIDE ARCHIEF

DE HYBRIDE AUTO

De situatie van archieven kan worden vergeleken met de transitiefase waarin auto's momenteel verkeren: van fossiele brandstof naar elektrische auto's. Hoewel er auto's zijn die alleen over een batterij beschikken, zijn er ook hybride auto's: auto's die zowel gas, benzine of diesel kunnen tanken als stroom kunnen tappen uit een oplaadpaal. Archiven bevinden zich anno 2020 in een vergelijkbare transitiefase: van papier naar volledig digitaal. Papier en digitaal bestaan nu nog naast elkaar, maar we gaan uiteindelijk richting een digitale samenleving (en een digitaal archief, een *'archive without walls'*). Achter Horizon 2 zal een nieuwe werkelijkheid ontstaan. In 2030 is Horizon 3 werkelijkheid geworden. Er is een nieuwe wereld ontstaan waarin het merendeel van de auto's autonoom is en op waterstof of elektriciteit rijdt. Hoe zou de tweede horizon voor het archief er in 2020 kunnen uitzien?

INFORMATIESAMENLEVING IN 2020

Het belang van informatie binnen

de Nederlandse samenleving is de afgelopen jaren behoorlijk toegenomen. Steeds meer hand- en maakwerk is vervangen door machines dan wel robots. De meeste overgebleven banen bevinden zich in de dienstverlenende sector, maar ook professionele hoofdarbeid wordt in toenemende mate door computers overgenomen.

Nederland staat inmiddels weer in de top 5 van meest concurrerende kenniseconomieën ter wereld. Het in 2015 ingevoerde leenstelsel voor studenten heeft hieraan een flinke boost gegeven, omdat hierdoor veel geld vrijkwam om de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren. Ook wordt Nederland steeds meer gezien als *'startupdelta'*; er bevinden zich veel creatieve en technologische startende bedrijven in ons land.

De overheid werkt ondertussen volledig digitaal. Papieren stukken worden niet meer binnen de overheid geproduceerd. Papieren documenten van derde partijen worden niet meer geaccepteerd en de dienstverlening van de overheid is volledig digitaal. Zo kunnen bijvoorbeeld expats, die

tijdelijk in Nederland verblijven, eindelijk een digitaal (Engels-talig) belastingformulier invullen en indienen. Ofwel, de communicatie met de Belastingdienst vindt inmiddels volledig digitaal plaats.

Dankzij de Wet open overheid van 2017 wordt openbare overheidsinformatie vaker actief toegankelijk gemaakt, waardoor het voor burgers en ondernemers makkelijker is geworden om informatie te vinden. Het aantal Wob-verzoeken is drastisch gedaald. Het vertrouwen in de overheid is licht gestegen, omdat er sprake is van meer openheid en transparantie binnen de overheid.

ARCHIEFSECTOR

Naast de traditionele functies van het archief - erfgoedbehoud en administratie - krijgen overheidsarchieven steeds meer de functie om overheidsinformatie als big data te verschaffen. Die big data wordt ingezet als productiefactor om de Nederlandse economie te stimuleren. Aan de ene kant gebeurt dit door de producenten van de informatie (bijvoorbeeld data van ministeries die ter beschikking worden gesteld) en aan de andere kant verstrekken de archieven in toenemende mate actief relevante overheidsinformatie (papier dat is gedigitaliseerd en data).

HET E-DEPOT: HET NA ALS SHARED SERVICE CENTER

De archiefsector werkt goed samen. Alle archieven gericht op overheidsinformatie hebben zich aangesloten

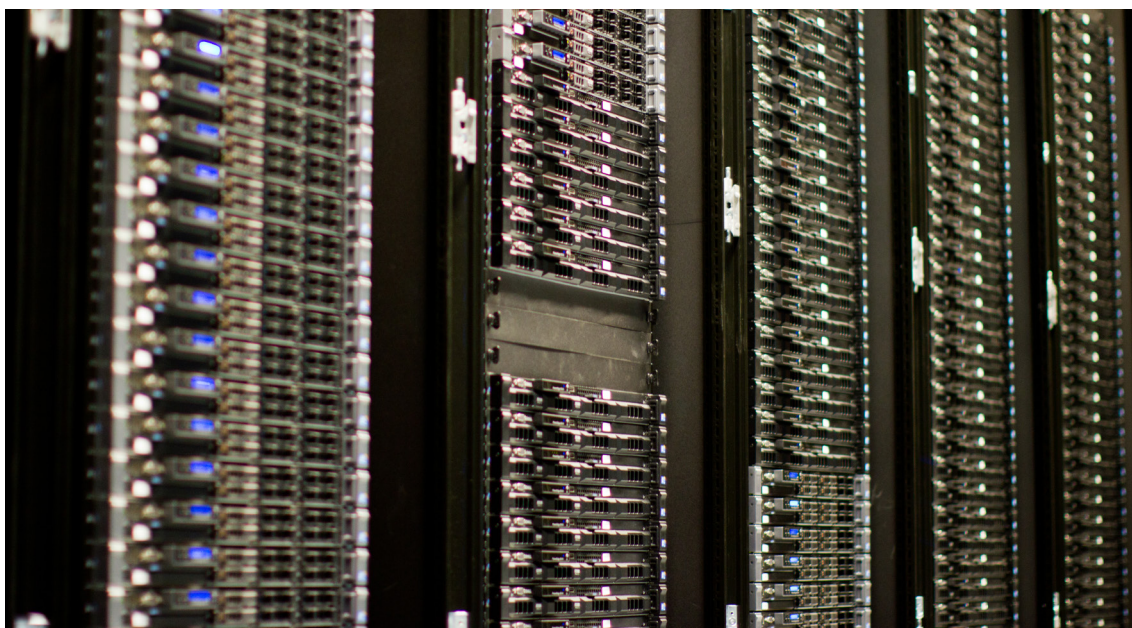
bij het e-depot (naast de RHC's ook verschillende gemeentelijke archieven). Ook steeds meer particulieren maken gebruik van het e-depot.

Inmiddels is het e-depot circa 5 jaar operationeel. Gedigitaliseerde stukken en *digital born documents* worden nu in dit depot bewaard, duurzaam beheerd en toegankelijk gemaakt. Er wordt op dit moment hard gewerkt aan een overkoepelende portal en geavanceerde(re) zoekmachines voor de ontsluiting. Het NA kan worden beschouwd als een dienstverlener c.q. *shared service center*, omdat zij eigenaar is van het e-depot, waarvan andere archiefinstellingen gebruik van mogen maken. Daarnaast is het NA een soort expertise-centrum geworden op het gebied van het digitaliseren van fysieke documenten en objecten.

OVERBRENGING EN SELECTIE

De overbrengingstermijn is dankzij de Wet Open Overheid verkort naar 8 jaar (twee Kabinetsperiodes). Dit heeft ertoe geleid dat in eerste instantie de achterstand van het verwerken van de overgedragen papieren stukken flink is toegenomen. De archieven hadden op extra financiële middelen gehoopt om de achterstand weg te werken, maar die middelen zijn er niet gekomen. Papieren documenten worden nog steeds gedigitaliseerd, waarbij de focus ligt op documenten die vaak worden opgevraagd (of onderwerpen waarnaar het meeste wordt gezocht) en op documenten die economisch

interessant kunnen zijn. Inmiddels vindt de digitalisering van documenten vrijwel volledig fabrieksmatig plaats.

De kosten van opslag en duurzaam beheer van digitale informatie zijn aanzienlijk. Om die reden kan niet alles worden bewaard. Om de kosten van opslag van digitale informatie te verminderen worden de volgende strategieën gehanteerd:

- Met behulp van een algoritme worden automatisch selectielijsten gegenereerd, die per bestand de bewaarduur bepalen. De bewaarduur kan variëren tussen eeuwig ('*need to archive*') en enkele jaren. Als de bewaarduur is overschreden vindt automatisch vernietiging plaats. Factoren in het algoritme zijn onder meer: hiërarchische positie van de producent, mate waarin het record onderwerp van publieke discussie is, mate van

inzage van het document in het verleden etc.

- Het vervaardigen van metadata gebeurt zoveel mogelijk automatisch bij de bron.
- Eens per jaar wordt een *data freeze* verricht door een kopie te vervaardigen van de informatie-status van een overheidsinstelling van dat moment en die te archiveren.
- Er wordt niet naar volledigheid van verzameling gestreefd, maar er worden samples gemaakt van informatie die '*nice to archive*' is. De keuze van de samples wordt automatisch gestuurd via een algoritme. Voorbeelden van samples: alle url's met .nl op het Internet, al het telefoonverkeer van een ministerie op een bepaalde dag, alle televisie-uitzendingen op een bepaalde dag, etc.

De archieven bevinden zich in een 'hybride situatie': zij ontvangen zowel

papier als *digital born documents*. Bij het opstellen van de selectielijsten wordt ook aandacht besteed aan informatie als mogelijke economische productiefactor. Selectie van *digital born documents* vindt - in tegenstelling tot papier - bij de bron plaats (bij de producenten van de informatie).

ARCHIEVEN ALS PLEITBEZORGER

Archieven functioneren steeds meer als adviesorganisatie voor het bewaren van overheidsinformatie. Ze helpen overheden bij het creëren van bewustzijn omtrent archiefvorming en helpen ambtenaren met het omgaan met informatie (bijvoorbeeld: wat wordt wel/niet bewaard?). Ambtenaren voegen metadata toe aan de bestanden en functioneren zo feitelijk als de nieuwe archivariissen. De medewerkers van archieven komen steeds vaker over de vloer bij overheden. Studiezalen bestaan nog wel, maar het aantal bezoeken is de afgelopen jaren verder teruggelopen.

Het NA richt zich steeds meer op de voorkant van het archiefproces. Daarnaast fungeert het NA als de pleitbezorger binnen de overheid voor het actief openbaar maken van informatie. Overigens is er recent een organisatiewijziging doorgevoerd: de Rijksarchiefdienst (beleid) maakt nog steeds deel uit van OCW, maar het NA (uitvoering) is meer op afstand gebracht en is een zelfstandig bestuursorgaan (ZBO) geworden. De

Wet open overheid valt onder de verantwoordelijkheid van het Ministerie van OCW, maar er is sprake van interdepartementale samenwerking. Ook de Ministeries van BZK (administratie), EZ (informatie als productiefactor) en V&J (cybercrime) zijn bij dit onderwerp betrokken.

ACTIEVE OPENBAARHEID

Actieve openbaarheid wordt steeds gebruikelijker binnen de overheid. Het werken met open data is de normaalste zaak van de wereld geworden. Er wordt steeds meer data vrijgegeven (open data), waarbij het aantal beperkingen voor hergebruik tot het minimum zijn teruggebracht. Archieven proberen dit laatste te bevorderen. Veel meer overheidsinformatie wordt actief gedeeld in vergelijking met 5 jaar geleden.

De Wet open overheid (Woo) heeft ondertussen de Wob opgevolgd. De Archiefwet bestaat nog steeds; voornamelijk heeft er nog geen integratie plaatsgevonden tussen de Woo en de Archiefwet (en de Wet bescherming persoonsgegevens is ook nog een zelfstandige wet). De Archiefwet is aangepast in 2018. De roep om een algemene informatiewet wordt steeds groter. Burgers zien graag dat zij bepaalde informatierechten krijgen, hetgeen van essentieel belang is om mee te kunnen doen of mee te kunnen komen in de informatiesamenleving.

HORIZON 3 - 2030

GOUDMIJN VAN DE INFORMATIESAMENLEVING

INFORMATIESAMENLEVING ANNO 2030

Anno 2030 heeft de digitalisering en medialisering van de samenleving, die in de jaren negentig van de vorige eeuw begon, zijn volledige beslag gekregen. De dynamiek en interactie van achtereenvolgens Internet 1.0, 2.0 en 3.0 hebben daarbij een grote rol gespeeld. De implicaties van de digitalisering hebben veel verder gereikt dan het louter benutten van technische mogelijkheden. Er is een nieuwe samenleving met een nieuwe cultuur ontstaan, waarin mensen totaal anders denken, voelen en handelen dan in de jaren van zeg, voor de eeuwwisseling.

Het Internet heeft de gebruiker van informatie centraal gesteld. De voorkeuren, interesses en de bezigheden van de gebruiker bepalen volledig waar hij wat vindt en hoe hij dat gebruikt. Het web biedt de ondersteuning die is toegeschreven op de behoeften van de gebruiker, maakt samenwerking mogelijk, faciliteert netwerken van expertise en uitwisseling.

Web 3.0 vormt het fundament: het is het alom vertegenwoordigde communicatiemiddel dat de informatiesamenleving verbindt en voedt. Vergelijken met vroeger zijn vele vaste waarden veranderd en vele heilige huisjes verdwenen. De voorheen vaste rollen van zender en ontvanger, producent en consument, zoeker en vinder, geveer en nemer zijn volstrekt uitwisselbaar geworden.

Het wezen van de digitale cultuur is proces en beweging. Digitale informatie heeft geen inhoud, structuur of vorm in of op een fysiek medium, zoals een document, maar is een generator voor de verschillende manieren waarop de informatie kenbaar kan worden gemaakt. Beeld, tekst, geluid, vorm, beweging zijn allen terug te voeren op dezelfde code van enen en nullen. Content wordt voortdurend gedeeld, uitgewisseld en verrijkt. Een digitaal *record* is nooit voltooid of compleet. Het is altijd in een proces van worden. Iedere interactie verandert het record. Het *record* wordt een interactieve dialoog tussen organisatie en cliënt, klant of burger. Of zoals een digital

archivist het in 2030 uitdrukte: “An ‘original’ is no original, a ‘record’ is not a record, ‘provenance’, ‘preservation’, ‘access’, and ‘use’ are no provenance, preservation, access and use as we used to know them.”

Digitale informatie is anno 2030 de belangrijkste grondstof voor organisaties. Digitale informatiedeling maakt voor organisaties in de publieke en private sector nieuwe praktijken van samenwerking, grotere flexibiliteit en interactiviteit, maar ook grotere beheersing mogelijk. Overheden, bedrijven en instellingen zijn in de informatiesamenleving anders georganiseerd dan in het industriële tijdperk. Hiërarchie maakt plaats voor horizontale relaties in netwerken. De emancipatie van de gebruikers, burgers, werknemers en consumenten verandert afhankelijkheidsrelaties in partnerships. Organisaties en personen werken flexibel met elkaar samen op basis van gedeelde belangen en complementariteit. In die nieuwe horizontale relaties is de overheid niet meer de producent en de burger object van beleid, maar wordt beleid op participatieve manier in cocreatie ontwikkeld: de overheid participeert in de samenleving!

In 2030 werken alle organisaties volledig digitaal. Dat geldt voor de interne processen, maar ook voor de communicatie met de omgeving (met uitzondering van spaarzame, maar zeer gewaardeerde *face to face* contacten). Er is geen papier, er zijn geen printers. De uitwisselbaarheid van informatie zorgt ervoor dat

mensen plaats-, organisatie- en apparaatonafhankelijk werken. Werkprocessen worden leidend, organisaties worden flexibel en doen er eigenlijk niet meer zoveel toe. De grenzen tussen organisaties vervagen. Creatie vindt plaats in de vorm van cocreatie. Input vanuit de *crowdy* samenleving is wezenlijk onderdeel van beleidsvorming van de overheid.

DIGITALE INFORMATIE

In 2030 wordt uitsluitend ‘*digital born*’ materiaal gearchiveerd. Dat heeft de archiefwereld volledig op zijn kop gezet. Doordat het administratieve proces volledig in het primaire proces is geïntegreerd, is de scheiding tussen informatiemanagement en archivering opgeheven, want de informatieproducent blijft zorgdragen voor het bewaren en beheren van de informatie.

In de grote (overheids)organisaties zijn de informatici belast met het informatiebeleid (waar informatie-opslag en -ontsluiting onderdeel van vormen). Deze informatici benaderen het archief op dezelfde manier als ongestructureerde informatie. Zij beschouwen het archief niet meer als een afbeelding van de werkprocessen die het hebben gegenereerd en de metadata die die relaties representeren. Het archief anno 2030 kent geen inventaris, maar uitsluitend een zoekfunctie die optimale ontsluiting mogelijk maakt. De vroegere archivaris is geworden tot specialist in duurzame opslag en ontsluiting van digitale informatie.

In 2030 is het archief overal en alles is archiefwaardig. Uitgangspunt is dat niemand in de toekomst weet welke vragen aan het archief gesteld zullen worden. Anders dan in het papieren tijdperk is een digitaal *record* een proces, geen gegeven. Het wordt door iedereen gevormd en gebruikt. *Records* worden op hetzelfde moment op verschillende wijzen, met verschillende functies gebruikt. Vaste - als het ware bevroren - documenten bestaan niet meer. De authenticiteit van de verschillende versies van *records* is via *block chain* technologie en software voor versiebeheer reconstrueerbaar.

ALLE INFORMATIE WORDT BEWAARD

In 2030 wordt alle overheidsinformatie bewaard. Dat geldt voor documenten, e-mailverkeer, Twitter-berichten, Skype- en telefoongesprekken. Die informatie wordt opgeslagen als ongestructureerde informatie, niet als representatie van werkprocessen. Discussies over selectielijsten die representeren met welk beeld van het (lokaal) bestuur de werkprocessen worden geanalyseerd, zijn daarmee verleden tijd. Door alle informatie te archiveren is de bewaring robuust ten opzichte van alle veranderingen in de toekomst en kunnen de archieven inspelen op alle vragen van toekomstige gebruikers.

Wat betreft de kosten van opslag gelden in 2030 twee subscenari s:

KOSTEN (SUBSCENARIO 1)

In 2030 zijn de grootste kostenposten 'de conversie van analoog naar digitaal' en 'de vervaardiging van metadata volledig verdwenen, want alle data is *digital born*. Ook zijn de kosten van intake sterk gereduceerd, omdat metadata in principe bij de bron wordt opgeslagen.

In 2030 kan geconstateerd worden dat 'Kryder's Law' (de wet vergelijkbaar met Moore's Law, maar dan voor opslag op harde schijf of tape) met een korte onderbreking rond 2010 nog steeds geldig is. 'Kryder's Law' stelt dat de kosten van opslag jaarlijks met een percentage van 30-40% afnemen. Dat betekent dat voor langdurige opslag geen vaste structurele kosten gereserveerd hoeven te worden. Daarbij komt dat de kosten van energie ook drastisch zijn gedaald doordat het aandeel duurzame energie sterk is toegenomen en de kosten van zonnepanelen sterk zijn gedaald.

In de toekomst zullen de kosten nog verder dalen doordat belangrijke innovaties op het punt van doorbreken staan wat betreft nieuwe technieken van dataopslag met behulp van DNA-sequentie en synthese.

Uit kosten oogpunt is het dus niet nodig digitale informatie te selecteren en te vernietigen. In principe wordt alle overheidsinformatie bewaard en kan alles via zoekmachines gevonden worden.

KOSTEN (SUBSCENARIO 2)

In 2030 zijn de hoopvolle verwachtingen dat 'Kryder's Law' nog decennialang zou gelden, niet opgegaan. Volgens Kryder's Law zouden de kosten van schijfopslag jaarlijks met een percentage van 30-40% afnemen. Die exponentiële daling gold inderdaad voor de jaren vanaf 1990 tot 2010. Dat was de tijd dat mensen dachten dat opslag in de toekomst gratis zou zijn. Vanaf 2010 verminderden echter de percentages tot ongeveer 20% per jaar. Dat betekent dat er toch een zeker bedrag nodig is om data gedurende een lange periode te bewaren. Gelukkig zijn er twee positieve ontwikkelingen die de kosten van opslag sterk hebben doen verminderen. In de eerste plaats zijn de energiekosten drastisch gedaald door de exponentiële daling van de prijzen van zonnepanelen. In de tweede plaats zijn nieuwe technieken voor dataopslag met behulp van DNA-sequentie en -synthese doorgebroken. In 2030 wordt in principe alle overheidsinformatie bewaard, maar speelt het kostenaspect wel een belangrijke rol. Om de kosten van opslag in de hand te houden worden de volgende strategieën gehanteerd:

- Het vervaardigen van metadata gebeurt uitsluitend automatisch bij de bron.
- Hoewel alle data wordt gearchieveerd, is een marge van informatieverlies toegestaan. Uitgangspunt is: liever alle informatie bewaren en een zeker verlies voor lief te nemen dan te streven naar perfecte opslag en dat de kosten

uit de hand lopen.

- Er wordt bewaarhiërarchie aangebracht tussen 'warme' en 'koude' data met respectievelijk snelle en langzame toegankelijkheid.
- Opslag wordt uitbesteed aan zeer grote commerciële partijen, waarvan Amazon Glacier of S3 alle eerbiedwaardige status van ouderdom hebben. Deze partijen bieden robotgestuurde opslag aan met zeer grote schaalvoordelen.

Wat betreft de ontsluiting geldt in 2030 een nieuw businessmodel. Terwijl in het verleden toegang tot archieven vrijwel gratis was, zetten gebruikers in 2030 archieven ook in voor *data mining* en *big data analysis*. Deze toepassingen zijn zo kostbaar dat betaling voor toegang gebruikelijk is geworden. In eerste instantie was dat op basis van kostprijs, maar geleidelijk aan zien we dat rond bepaalde datasets start-ups ontstaan die een verdienmodel voor de archieven vormen.

Wat betreft de openbaarheid van overheidsinformatie gelden in 2030 twee subscenari's:

OPENBAARHEID (SUBSCENARIO 1)

In 2030 accepteren burgers niet meer dat de overheid achter gesloten deuren opereert. Er is een brede maatschappelijke roep om transparantie van de overheid ontstaan. Belangrijkste aangrijpingspunt was dat burgers een informatierecht op hun eigen persoonsgegevens wensten en van mening waren dat overheidsinformatie van en voor de burgers is.

Er sprake van actieve openbaarheid doordat bij de overheid een cultuurverandering heeft plaatsgevonden. Actieve openbaarheid is afgedwongen doordat burgers massaal in verzet kwamen tegen het gebrek aan transparantie van publieke diensten. Het verzet van burgers ging niet via een openlijke opstand, maar sluipenderwijs, via een versterking van de eigen informatiepositie, de directe toegang tot de publieke opinie en horizontale uitwisseling tussen burgers via social media.

Er is een brede burgerrechtbeweging ontstaan waarin burgers een drietal eisen formuleerden: (1) een informatierecht op eigen persoonsgegevens, (2) openbaarheid over het proces van beleidsvorming en wetgeving, waarbij burgers zelf kunnen bepalen welke informatie voor hen relevant is en (3) toegang tot alle informatie als teken van volwaardig burgerschap (dat

burgers volwaardig kunnen meedoen in de informatiesamenleving).

In 2030 geldt daarom: alle overheidsinformatie is 'openbaar, tenzij....'. Alle informatie is toegankelijk via overheid.nl. Burgers zoeken via de zoekfunctie op de website. Burgers bepalen vervolgens zelf welke informatie voor hen relevant is en welke niet. Vervolgens geven zij via platforms en sociale uitwisseling betekenis aan de content.

In 2030 biedt de Algemene informatiewet het kader voor de opslag van overheidsinformatie. Aan burgers is in de Algemene informatiewet een tweetal fundamentele informatierechten is toegekend, te weten:

1. Ieder heeft recht op *real time* en directe toegang tot overheidsinformatie, behoudens beperkingen bij de wet te stellen op het gebied van staatsveiligheid en bescher-

- ming van de persoonlijke levenssfeer.
2. De toegang van ieder tot maatschappelijke informatiekanaal is een actieve zorg van de overheid. Daarmee is actieve openbaarheid van overheidsinformatie - en het *real time* beschikbaar stellen hiervan - een integraal onderdeel van het informatieproces geworden en kwam een cultuurverandering binnen de overheid naar actieve openbaarheid tot stand.

OPENBAARHEID (SUBSCENARIO 2)

In 2030 geldt nog steeds dat de overheid passief is bij het openbaar maken van overheidsinformatie. Overheidsinformatie is niet openbaar, tenzij burgers er om vragen... De wet Open Overheid is na meerdere jaren bij de Kamer te hebben gelegen, stilzwijgend van de agenda afgevoerd. Latere initiatieven voor meer openbaarheid zijn op robuuste weerstand gestuit. Die weerstand kwam voort uit factoren inherent aan het politieke en bestuurlijke proces: als burgers precies zouden weten hoe besluiten tot stand komen, zou dat het vertrouwen in de politiek ernstig kunnen schaden; omdat ministers verantwoordelijk zijn voor het handelen en nalaten van hun hele ambtelijke dienst is het ongewenst als ieder ambtelijk falen onder het vergrootglas van de openbaarheid kan komen te liggen.

INFORMATIE VAN DE OVERHEID

Naast informatie over de overheid, bestaat een belangrijk deel van de

informatiepositie uit informatie van de overheid. Die informatie bestaat deels uit grote databestanden met bijbehorende applicaties. Ze lenen zich uitstekend voor *data mining* en een *big data approach*. In een informatiesamenleving vertegenwoordigen deze open data grote economische waarde. Door open data te bieden stimuleert de overheid technologische innovatie, commerciële mogelijkheden en economische groei. Grote spelers verdienen miljarden met *big data* en *data mining*. Archieven zijn daarmee de goudmijnen van de informatiesamenleving.

GESLOTENHEID

De informatiesamenleving biedt een interessante combinatie van *empowerment* en beheersing, van horizontalisering en disciplineren. Enerzijds biedt de informatiesamenleving rechten op open informatie, anderzijds bouwen overheid en samenleving stevige silo's rond informatie. Daarvoor zijn drie oorzaken. In de eerste plaats geldt in de informatiesamenleving de 'privacy paradox': enerzijds neemt niemand deel aan het sociale mediaverkeer zonder een (groot) deel van zijn of haar privacy op te geven, anderzijds geldt het privacybelang zeer sterk omdat iemands persoonsgegevens via het Internet volledig openbaar en slechts met grote moeite verwijderd kunnen worden. Of privacy in 2030 niet meer bestaat en een inhoudsloos woord uit het verleden is geworden, of juist sterk benadrukt wordt, is een onzekerheid die tot twee verschil-

lende subscenario's kan leiden. Een tweede beperking op openbaarheid is gelegen in de auteursrechten, die in de informatiesamenleving grote waarde vertegenwoordigen. In de derde plaats zijn in 2030 overheden in het kader van de staatsveiligheid sterke beperkingen aan openbaarheid van overheidsinformatie aan het opleggen. Geheimhouding is geautomatiseerd en wordt bij de creatie van documenten digitaal ingebouwd met behulp van versleuteling. Voor geheimhouding is vernietiging niet meer nodig. De digitale doofpot is onverzadigbaar.

HET ARCHIEF IN 2030

In 2030 is er één nationaal archief: overheid.nl. Alle gedigitaliseerde informatie uit heden en verleden in Nederland is beschikbaar via die ene website. Die informatie is tevens verbonden met informatie uit de Nederlandse bibliotheken. Het NA heeft de rol van *clearing house* op zich genomen door er op toe te zien dat informatie niet ten onrechte wordt openbaar gemaakt en er op toe te zien dat informatie niet ten onrechte wordt achtergehouden.

In 2030 is de archivaris een informaticus gespecialiseerd in duurzame digitale opslag en toegankelijkheid. Hij of zij doet dat vanuit twee verschillende rolopvattingen:

1. De archivaris is specialist op het gebied van de technologie en recht en regelgeving van digitale informatie. Zoals een advocaat ingehuurd wordt door een belanghebbende partij, worden archivariën ingehuurd om belangen op het gebied van digitale informatieopslag en beheer te behartigen. Nu eens om op grond van wettelijke regelingen geheimhouding te bepleiten. Dan weer om te verzoeken informatie vrij te geven.
2. De archivaris is hoeder van transparantie en het belang van openbaarheid. Zijn missie is het ieders recht op informatie nu en in de toekomst te garanderen. Vanuit die visie heeft de Algemeen Rijksarchivaris zich tot de 'ombudsman voor de openbaarheid van bestuur' ontwikkeld.

De archivaris kan nagaan of een digitaal document authentiek is (dat bijvoorbeeld dat document is gebruikt voor een besluit en vervolgens niet is bewerkt/aangepast).

Het papieren archief bestaat niet meer. Alle papieren documenten en fysieke objecten zijn gedigitaliseerd middels een (3D-)scanner. De papieren documenten en objecten die niet zijn weggegooid/vernietigd, zijn ondergebracht bij diverse culturele instellingen.

COLOFON

AUGUSTUS 2015
PROJECTNUMMER 15.651

SCENARIO'S
JAN NEKKERS
JEROEN PLANTINGA
FUTURECONSULT
WWW.FUTURECONSULT.NL
020-3203100

VORMGEVING
TOMMIE LEISINK
WWW.TOMMIELEISINK.NL